

tyy levikkikartta. Suomalaista lukijaa kiinnostaa lähinnä nimien ikäämisen tekniikka, sillä suurin osa nimistä on Suomen ruotsalaisessakin nimistössä tuntemattomia. Vaikka Pamp valittaa varhaisten asiakirjatietojen niukkuutta, on ruotsalaisilla tutkijoilla sentään viikinkiajan uudisasutusnimistössä kaukainen ikäämisen kiintopiste.

Viljelys- ja luontonimissä Pamp ei pyri yleiskatsauksen luomiseen, koska näitä nimiä on tutkittu vain haja-alueittain. Kummastakin ryhmästä hän esittää summittaisin levikkitiedoin varustetun luettelon nimien tavallisista perusosista. Luontonimien ryhmässä Pamp keskittyy vesistöihin liittyviin nimiin. Hänen käsityksensä mukaan suurten luonnonpaikkojen nimet saattavat olla asutusnimiä vanhempia. Tosin ryhmää leimaa nimien erikäsisyys.

Viljelysnimien ikäämis- ja säilymiskysymykset tuntuvat nykyään kiinnostavan pohjoismaista, ennen kaikkea tanskalaista tutkimusta. Viljelysnimet ovat lähellä asutusnimiä, mutta niistä on harvoin olemassa kovin vanhoja kirjoitusasuja. Lisäksi ne ovat alttiimpia vaihtumaan ja katoamaan kuin asutusnimet. Pamp referoi tarkasti tanskalaisten tutkijain menetelmiä ja työn tuloksia. Kiinnostus antaa aavistaa tämänlaatuisen tutkimuksen lisääntyvän myös Ruotsissa.

Suomalaiselle lukijalle tärkeä on teoksen loppuun liitetty pohjoismaisen nimistökirjallisuuden bibliografia. Laajan kirjallisuusluettelon nelijako yleisluonteiseen, alueelliseen ja eri nimiaineksia sekä erilaisia paikkoja käsittelevään kirjallisuuteen helpottaa lähteiden löytämistä. Käsiteltyjen nimien ja sanojen luettelo lisää teoksen käyttöarvoa.

Ritva Liisa Pitkänen

Miten nimistöä tutkitaan

HARRY STÅHL, *Ortnamn och ortnamnsforskning*. Almqvist & Wiksell. Uppsala 1970. 203 s.

Upsalan yliopiston pohjoismaisen filologian, erityisesti nimistöntutkimuksen täysinpalvellut professori Harry Ståhl on tehnyt nimistön ja sen tutkimuksen yleisesityksen. Ståhl on ennen professorikauttaan työskennellyt pitkään Upsalassa sijaitsevan Ruotsin paikannimiarkiston palveluksessa, viimeksi arkiston johtajana; vuodesta 1969 lähtien hän on toiminut paikannimikomission puheenjohtajana. Näillä paikoilla Ståhllilla on ollut tilaisuus saada selvä kuva Ruotsin nimistöntutkimuksesta ja vaikuttaa itse tutkimussuuntaan. Nimistöntutkimuksellahan on jo pitkään ollut Ruotsin kielentutkimuksessa erittäin näkyvä sija.

Kustantajan esittelyn mukaan teos on tarkoitettu yhtä hyvin kotiseuduntutkijalle ja paikallishistorioitsijalle kuin pohjoismaisen filologian opiskelijalle ja ruotsin kielen opettajalle. Teos soveltuukin hyvin perusteokseksi Ruotsin nimistöntutkimukseen tutustuvalle. Se on kirjoitettu selkeästi. Tutkijan menetelmät ja tutkimuksen tavallisimmat vaarat osoitetaan tehokkaasti. Esimerkkeiksi valittujen nimien tulkintayritykset esitellään pääkohdittain, ja kirjoittaja ilmaisee yleensä selvästi oman kantansa.

Kirjan nimi saa lukijan odottamaan koko nimimaailman ja sen tutkimuksen esittelyä. Näkökulma on kuitenkin ahtaasti etymologioiva tähänastisen tutkimustradition mukaisesti. Käsikirjalta odottaisi kuitenkin edes lyhyttä kausausta tutkimuksen tämänhetkisiin uusiin virtauksiin. Tietävästi Ruotsissakin on tehty joitain nimisosiologisia ja -psykologisia tutkimuksia. Tämä alueenlaajennus saisi tutkijankin koko ajan pitämään mielessä, että nimeämisprosessissa on aina taustalla oman aikakautensa ihminen henkisine ja sosiaalisine yhteyksineen.

Kirjansa johdannossa lyhyen Ruotsin nimistöntutkimuksen historiikin yhteydessä Ståhl linjaa nimistöntutkimuksen eri tieteiden yhdelmänä: moderni nimistöntutkimus on ylivoimaisessa määrin kielitiedettä, vaikka sen juuret ovatkin historioivissa tieteissä. Ruotsin nykyaikaisen nimistöntutkimuksen perustaja on Jöran Sahlgren (prof. 1930—50), jonka oppilaina Ståhl pitää kaikkia nuorempia Ruotsin nimistöntutkijoita. Sahlgren on tähdentänyt erityisesti nimen asiasisällön selvittämistä nimen tulkinnassa: tutkijan tulisi koettaa nähdä nimi samasta näkökulmasta ja lähtökohdasta kuin alkuperäiset nimeäjät.

Ståhlin kirja selvittää, miten nykyaikainen nimistöntutkija työskentelee. Aluksi esitellään nimistöntutkijan aineistoa ja apuneuvoja, lähinnä Ruotsin nimiarkiston kokoelmia, jotka sisältävät nyt n. viisi miljoonaa nimilippua, sekä tärkeintä keskiaikaista asiakirjakokoelmaa Svenska Diplomatariumia, jota alettiin julkaista j. v. 1829. Ståhl tähdentää erityisesti nimen murremuodon tutkimista ja pitää pikemmin poikkeuksena kuin sääntönä, että nimi olisi säilyttänyt alkuperäisen hahmonsäilyttäneen.

Oman lukunsa nimistöntutkijan välineistä saa kartta, jota Ståhl pitää korvaamattomana apuneuvona. Hän kehottaa kuitenkin käyttämään karttaa varovasti todistuskappaleena ja muistamaan, että muinaisilla nimeäjillä ei ollut käytettävissään karttaa. Hän tukeutuu tässä Sahlgreniin, joka on arvostellut ankarasti tutkimuksia, joiden mukaan esim. järviä olisi nimetty eläinten nimillä muodon yhtäläisyyden perusteella. Sahlgren on huomauttanut, että ihmisellä, joka ei ole pystynyt lukemaan karttaa, on hyvin heikko käsitys järvien muodosta. Urbaanistunut, suunnitelmassaan karttaan turvautuva nykykulttuurin jäsen ei kai ajattelle ihmisen suunta- ja muototajun mitenkään muuttuneen. Mutta: Miten luonnonvarainen ihminen yleensä pystyi liikkumaan hyvinkin pitkiä matkoja ilman karttaa? Miten kalastaja tai metsästäjä pystyi puhumaan toiselle am-

matin kannalta tärkeistä vesistä ja maankohoumista, jos hän ei kartattomana pystynyt sanomaan niiden muodosta paljonkaan? Tietenkin on tarpeen varoittaa sokeasti luottamasta selvältäkin näyttävään nimen muotoassosiaatioon. Kriittinen tutkimus on kuitenkin löytänyt eri kielialueilta muotoassosiatiiveja nimiä, joille ei asiakirjoista ole löytynyt Ståhlin lupaamia muita selvityksiä.

Nimentulkinnan ja nimistön rakenteen yleisen selvittelyn jälkeen Ståhl antaa laajahkon näytteen tutkituista Ruotsin asutus- ja luontonimistä. Nimet on jaettu perusosien mukaisiin ryhmiin. Runsaan aineksen esittelyssä levikkikartta olisi usein ollut sananvaraista esiintymäalueen selvitystä havainnollisempi ainakin ulkomaalaiselle, jolle Ruotsin lääninrajat eivät ole itsestään selviä. Nimien etymologiat perustuvat yleensä moniin tutkimuksiin. Joskus tuntuu kuitenkin, että kansanetymologisia selityksiä on päässyt tieteellisten todistusten joukkoon. Arvio, että *Lilla* ja *Stora Pigan*, kartan *Pigetjärn* Dals-Edissä olisi mahdollisesti syntynyt siitä, että joku tyttö olisi hukkunut siihen, tai selitys, että *Jonas*- alk. **Jonastjärnen*-niminen järvi olisi syntynyt siitä, että kaikei joku Joonas on hukkunut siihen tai hänellä on ollut tapana onkia siellä, ei olisi ansainnut vesistönimien alkuperän selvittelyssä tulla rinnastetuksi perusteluihin nimitulkintoihin.

Yksityisistä nimistä selkeimmän kuvan sain viimeisen luvun suurten alueiden nimistä. Ensin esitellään nimien *Sverige*, *Norrland*, *Svealand* ja *Götaland* esiintymisen kirjallisuudessa ja tähänastisissa tutkimuksissa. Samoin käsitellään maakuntien nimet, käsitteet *härad* ja *hundare* sekä pitäjän-, kaupungin- ja talonnimiryhmiä.

Runsaat viitteet lisäävät teoksen käsikirjanomaista käytettävyyttä. Loppuun kirjoittaja on lisäksi valinnut edustavan luettelon Ruotsin yleistä ja paikallista nimistökirjallisuutta. Samalla saamme tietää Ruotsin täydellisen nimistöbibliografian ilmestyvän »inom något år».

Annali Rökkälä